

Туоһулуур сыһыппара

ТОБУС ЫЙ ТҮМҮКТЭРЭ

(Бүтүрүтэ.
Иһин 2-с стр. көр)

Тобус ый устатыгар 8976,9 тн. үтү быанна эбэтэр былааны толоруу 108,1%-на тэннэстэ. Ити ааспыт сүл көрдөрүүтүгэр 112,4 бырыһыан буолар. Ити иһигэр тыа хаһаайыстыбатын предприяттиелара 306 тн. үтү (3,4%), бааһынай хаһаайыстыбалара 2196 тн. үтү (24,5%), кэтэх хаһаайыстыбалара ыаллар 6474,9 тн. үтү (72,1%) ыан туттардылар. Эмиз ити кэмгэ 2145 тн. устуука сымыт оҥоһулунна, ити былаан 89,5 бырыһыаныгар, ааспыт сылга тэннэстэххэ 3,4 төгүл элбээтэ. Эти атыылаһы 73,1 тн. эбэтэр 119,2%-на, үтү — 2530,2 тн. эбэтэр 86,7%-на, сымыты — 26,4 тн. устуука эбэтэр 2%-на тириэтиб.

2001 сылга бары хаһаайыстыбалар 3884,94 га ыһылаахтар. Ити ааспыт сүл көрдөрүүтүгэр 111,6%-на тэннэстэ. Уһун кэмгэ курааннаан туорахтаах культура бүтүннүү кэриэстэ умуйда. Хортуппуй уонна оҕуруот аһын үүннэриин көрдөрүүтэ намыһах. Бурдугу хомуйууга былаан 8,65%, хортуппуй үүннэриигэ 27,5%, оҕуруот аһын үүннэриигэ 26,3% эрэ буоллубут.

2001 сылга бары хаһаайыстыбаларга бөдөҥ ынах сүөһү 2000 сыллааҕар 8,2%-нан элбээтэ уонна 18503 төбөҥө тиийдэ, ити иһигэр ыанар ынага 9,7% элбээтэ. Сибининь төбөнөн ахсаана 7375-кэ тиийдэ. Сүөһү төбөнөн ахсаана сүүрүннээн ыаллар кэтэх хаһаайыстыбаларыгар эбиллинэ.

ОЛОРОР ДЫЭ-УОТ
КОММУНАЛЬНАЙ
ХАҤААЙЫСТЫБА

Улууска барыта 119 котельнай баар. Итилэртэн 44-дэ гааһынан, 2-тэ нибинэн, 2-тэ газоконденсатынан, 71-рэ маһынан уонна чоһуан оттуллаллар. Улуус сылга 14058 тн. таас чоһу, 12461 куб.м. гааһы, 1474 тн. нибэ, 323 тн. газоконденсаты, 416 тн. дизельный уматыгы, 1018 тн. бензини, 58 тн. оҕууохтуур арыны туттарга наадылар.

Быйылгы оттук сезона улуус нэһилиэнньэлээх пууннарыгар балаһан ыйын 10 күнүттэн, оттон улуус киинигэр балаһан ыйын 17 күнүттэн сааламмыта. Республика Президиун 2001 с. бэс ыйын 25 к. 1436 №-дээх Ыйааһынан МУ НУ ЖКХ бас библиитигэр нэһиликтэр ЖКХ-рын көһөрүү үлэтэ ытыллар. МУ НУ ЖКХ 9 подразделение-лаах, итилэртэн сүүрүн производствота котельнай хаһаайыстыбалара, олоһор дыэ-уот фондата, баанньык, техникскай инвентаризация бюрота кири-сэллэр. Предприятие финансовый турууга предпрятиелары уларыта тутууга уонна монку-рууттааһына республика-тааҕы сулуоска ведомстволар икки ардыларынааҕы балансо-вай комиссиятыгар истиллэн дүүллэһилибитэ уонна МУ НУ ЖКХ финансовый туруутун тупсарыга туһуламмыт про-грамма биригэ оҥоһуллубута.

ТАБААРЫ ОҢОРОУ,
ТӨЛӨБҮРДЭЭХ ӨҢӨЛӨР

Тобус ый устатыгар рознич-най эргиз 92141 тн. солк. та-баары эргиттэ уонна ааспыт сүл көрдөрүүтүн 108,6%-на тириэ-тэ. Нэһилиэнньэ хас биридии дууһатыгар тиксэринэн 4472,8 солк. араас табаар, ас-үөл аты-ылаанна эбэтэр 1 ыйга 497 солк. тиийдэ. Итинник көрдөрүүнү манник быһаарыахха сөп: нэһи-лиэнньэ үкэс бородуукталары, мизбэли, араас бытовой техни-каны куораттан атыылаһар.

Общественная аһылык тэ-рилтэлэрэ 5564 тн. солк. боро-дууксуйаны батардылар, ити ааспыт сылга тэннэстэххэ 153,1%-на тэннэстэ.

Нэһилиэнньэ төлөбүрдээх өҥөлөрү оҥоруу үүнэн иһэр. То-бус ыйга 19537,6 тн. солк. араас төлөбүрдээх өҥөлөр. Ити была-ан 135,1%-гар тэннэстэ. Бөдөҥ уонна орто таһымнаах предпри-ятиелар 7713,9 тн. солк. өҥөү оҥордулар эбэтэр ааспыт сүл бу кэмгэр тэннэстэххэ 164,2%-на тэннэстэ. Оҥоһуллубут өҥөлөр истэриттэн 965 тн. солк. быто-вой өҥөлөргө, 2753,4 тн. солк. олоһор дыэ-уот коммунальной өҥөлөргө, 341,4 тн. солк. эмп тэрилтэлэригэр, 930,8 тн. солк. үөрэх тэрилтэлэригэр тиксэр.

ҮЛЭ САҢА
МИЭТЭЛЭРИН
ТЭРИИИ

2001 сүл сэттинньи 1 күнүнээҕи туругунан республи-ка Госкомстатын сыаналааһы-ныннан улууска үлэлиир дьору-даах 8535 киһи баар. Үлэ көрдөөн учуокка турааччылар ахсаанна-ра 470 киһи. Итилэртэн үлэтэ су-охтар статустарыгар эппиэтти-ир 269 киһи буолар. Ити нэһили-энньэ сүүрүн үлэһит иилитин 3,2%-гар тэннэстэ. Улуус улахан уонна орто таһымнаах тэрилтэ-лэригэр 5128 киһи (үлэлиир кы-ахтаах нэһилиэнньэ 60%-на) үлэлиилэр. Бу ааспыт сүл ити кэмгэр тэннэстэххэ 1,2%-нан элбэх.

Улууска үөһэ эппиит кур-дук 352 бааһынай хаһаайысты-балара, 368 биридиилээн пред-принимателлэр учуокка турал-лар.

Правительство 645 №-дээх уурааҕар олоһуран 151 саҥа үлэ миэстэлэрин тэрийи, предпри-ятиелар эбии үптэрин суотугар 281 миэстэ көрүллүбүттэрэ. Ити ааттаммыт уураахха көрүллэр республикатааҕы целевой про-грамма чэрчитинэн 9 ый устаты-гар бири да солкубай кирибэтэ, ол эрэри 76 саҥа үлэ миэстэтэ олохтонно, итиннээ 5426,3 тн. солк. ороскуоттанна. Предпри-ятиелар үптэрин суотугар эбии 105 үлэ миэстэтэ таһаарылынна.

НЭҤИЛИЭННЬЭ

2001 сүл от ыйын 1 күнүнээҕи туругунан улууска 20,6 тн. киһи баар, ити ааспыт сүл бу кэмгэр тэннэстэххэ 300 киһи-нэн элбэх. Сүл анарыгар нэһи-лиэнньэ естественнэй үүнүүтэ 51 киһинэн улаатта.

Тобус ыйга нэһилиэнньэ бүтүннүн дохуота 314406,2 тн. солк. тэннэстэ, эбэтэр хас бири-дии дыэ кэргэн 58,8 тн. солк. дохуоттанна. Улуус хас биридии киһитэ 15,262 солк. дохуоттаах, ити ыйга таһаардахха 1696 солк. буолар. Онон нэһилиэнньэ доху-ота 125 солк. улаатта эбэтэр 8% буолла. Хамнас уонна пенсия үрдээһинин суотугар дохуот үүнүөхтээҕэ бэлиэтэнэр. Итини тэнэ тыа хаһаайыстыбатын бо-родууксуйатын батары түмүгэр дохуот улаатар. Улуус хас биридии киһитин прожиточ-най минимума 2120 солк. буолла, ити нэһилиэнньэ хас биридии дууһатыгар тиксэр валовой до-хуоттан 424 солк. эбэтэр 25%-нан үрдүк. 3465 дыэ кэргэн оҕо по-собитын ылааллар.

Предпрятиеларга 5146 киһи үлэлиир. Итилэртэн производ-ство эйгэтигэр 1074, производ-ственной суох эйгэ 4072 киһи. Хас биридии үлэһит тохсунн-уттан атырдыах ыйын киллэрэн туран ый ахсын ортотунан 2971,3 солк. хамнастаах. Тутуу салаа-тын үлэһиттэрэ ыйга саамай үрдүк хамнастаахтар - 11459,9 солк., саамай кыра хамнастаах үлэһиттэр тыа хаһаайыстыба-тыгар бааллар - 1813,4 солк. 2001 сүл от ыйын 1 күнүнээҕи туру-гунан хамнаска иэс 13597 тн. солк. буолла, ити ааспыт сүл үүнүүтүгэр тэннэстэххэ 108,2%-на тэннэстэ. Хамнаска саамай элбэх иэстээх тэрилтэлэринэн ЖКХ 6055 солк., ол иһигэр МУ НУ ЖКХ 4980 тн. солк., транс-порт 2279 тн. солк., ол иһигэр

Намнааҕы суолу өрөмүөннүүр ГУП 2191 тн. солк. буолаллар.

ХАЛААН СОДУЛЛАРЫН
ТУОРАТЫ

Быйылгы халаан уутугар улуус 9 нэһилиэнньэлээх пуун-нара ылларбыттара. Барыта 2349 киһи ночоокко тэбиллибитэ. Бири кэмнээх федеральной көмөнөн 2349 киһи туһанна уон-на 2349 тн. солк. ороскуоттанна. Баайы-дуолу төлөтүү суоту-гар 474 ыалга 8923 тн. солк. бэ-рилиннэ. Социальной көмүскэл министерствотын иһинэн 787 тн. солк. кирибэ, итинтэн 717 тн. солк. эмсэҕэлээбит хаһаай-ыстыбаларга 1-дии тн. түнэти-линнэ, 70 тн. солк. 10-нуу тн. аҕа дойду сариитин кыттыла-ахтарыгар көмө оҥоһулунна, пенсионнай фонда иһинэн үлэ-лээбит пенсионердарга 375 киһи-эхэ 3690 тн. солк. бэрилиннэ. Онон ууттан эмсэҕэлээбит нэһи-лиэнньэ барыта 15749 тн. солк. суумалаах көмө оҥоһулун-на. Граф Бизэргэ 1 ыал дыэтэ адыас ууга барыта, онуоха олох-томмут нуорманан сертификат бэриллибитэ.

Мань таһынан 45,48 тн. аһы-лык бородуукталара, 10,83 тн. промтоварнай табардар гума-нитарнай көмө быһытынан кэ-лэн тарҕатыллыбыттара. Ууттан эмсэҕэлээбит нэһиликтэргэ 3 тн. таһас уонна ас-үөл халаан уутун кэмгэр бэриллибитэ. Гума-нитарнай көмөнү үлэлэри анал балаһыанньанан олоһуран ытыллыбыта уонна отчуот түһэриллибитэ. Халаан уута ыл-быт нэһиликтэриттэн 863 оҕо сайынгы сыһынал лааҕыры-нан хабыллыбыттара, ити иһиг-рин улуус территориятыгар 728 оҕо. Итиннээ олохтоох бюджет-тэн 49367 солк. үп бэриллибитэ. Улуус тас өттүгэр 135 оҕо сын-нанна, ол иһигэр Анапага 30 оҕо.

Улуус экономикатыгар бары-та 50 мөл. солк. таһас суумалаах ночоот оҥоһуллубута. Ол иһигэр сокуультыт объектарыгар 13,781 мөл. солк. ночоот таһаа-рыллыбыта, ити 100% чөлүгэр түһэрилиннэ. ЖКХ 55 объекта-рыгар 19,242 мөл. солк. ночоот таһаарыллыбыта, ити 100% чөлүгэр түһэрилиннэ. Тыа хаһа-айыстыбатын объектарыгар 6,898 мөл. солк. ночоот баара эмиз туолла, 10,459 мөл. солк. суумалаах суол ночоот 100% чөлүгэр түһэрилиннэ. Сибээс уонна производственной объек-тарга 1,685 мөл. солк. ночоот та-һаарыллыбыта. Халаан уутун содуллартын туоратыга 13,8 мөл. солк. кирибэ, ити наада буолар үп 26,5%-гар тэннэстэ. Бу үптэн 2,728 мөл. солк. федеральной бюджеттэн 6,5 мөл. солк. ЖКХ объектарыгар республиканскай бюджет ссудатынан кирибэттэ-рэ. Көрөргүт курдук ночооту са-быныгыга септөөх үп суобун үрдүнэн чөлүгэр түһэри үлэлэ-рэ барыта толорулуннулар. Улу-ус дьаһалтатын күүһүнэн 32 сокуультыт объектага чөлүгэр түһэриллэн алтынньы 1 күнүгэр диэри государственнай комис-сияга туттарылыннылар. Били-гин туһаныллыбыт тутуу маты-рыяаалларын иһин кредиторскай иэс 3113,393 тн. солк., уматык-оҕууохтуур матырыя-ааллар уонна итилэри таһыны иһин 538,25 тн. солк. тэннэстэ. Смета быһытынан көрүллүбүт толоруллубут үлэлэр иһин хам-наһы төлөөһүн 3835,31 тн. солк. көрүллүбүтүтэн тутуу биригэ-эдэлэригэр 529,8 тн. солк. эбэ-тэр 11,2% эрэ төлөннө. Тутуу ма-тырыяааллара тийбэттэринэн сибээстээн үс объекка өрөмүөннүүр үлэлэр түмүктэнэ иликтэр.

77. ДЬАКОНОВА,
улуус баһылыгы
экономикага солбуйааччы

БЫЛЫРҔЫНЫ БЫЛЫТ САҢНАМ

ИККИ БЭЛИЭ
ТҮТЭННЭР

Бийиги олоһор сирбит Нам улу-уһун киинэ былыр Дыһын Дархан саҕаттан уһун кэмгэ Куһаҕан Ыал дьин аатыран олоһубута. Ол аат кэ-лин сэбиэскэй былаас да сыллары-гар, нэһилик төһө эмэ сайдан, ту-туу бөҥө баран, дьон социальнай-культурнай олоһо тупсан, нэһилик оччолорго оройуонга, республи-кага да биллэр-көстөр үлэлээх нэ-һилик буолбутун үрдүнэн куруук Куһаҕан Ыал аатыра сылдыбыта. Онон нэһилик олохтоохторо, ор-дук ыччаттара өһүргэнэр буолан барбыттара. Ол иһин 1935 сылтан ыла нэһилик ыччата, комсомолец-тара Сергей Винокуров, Сиидэр Стрекаловский, Василий Виноку-ров уо.д.а. нэһилик сэбиэтигэр хас-та да этии киллэрэн, оччотооҕу дьон олоһор сиринэн мунньахтары ыһтан, уураах ыһынан нэһилик аатын уларытар туһунан этии кил-лэртээбиттэрэ. Онон оннук мунь-ахтар хаста да ытыллыбыттара уонна элбэх араас этиилэр кири-лэрэ. Ол курдук Киров, Пушкин аат-тары, Лена, Ленский уо.д.а. аатта-ры нэһиликкэ интэрэр туһунан этии киллэртилэрэ. Онон олоһуран нэ-һилик сэбиэтэ бэйэтин исполкому-гар, сессиятыгар көрөн хаста да оройуон ситэриилээх комитета Саха АССР Верховнай Советыгар көрдөһүү түһэрэ сылдыбыттара. Ол саҥа араас биричиинэн кы-айан өйөмтөөҥө.

Онон дьэ 1940 сыллаахха ах-сыһыыга райсовет исполкома Саха АССР Верховнай Советыгар хода-тайство оҥорбута. Ону ол саҥа Саха АССР Министрдерин Советын солбууар председателинэн үлэли сылдыр, бэйэтэ бу Куһаҕан Ыал нэ-һиликтэр төрөөбүт бири дойдутаах-пыт Илья Егорович Винокуров өйөөһүнүнэн, туруоруутунан Саха АССР Верховнай Советын Прези-диумугар көрдөһүү кирибэтэ. Онон сэрри буолуо 5 ый иһиннэ, 1941 сыл тохсунньу ый 16 күнүгэр Президи-ум председателинэн Софья Петровна Сидорова, секретара П. Павлов илии баттааһыннаах ыйааһынан Куһаҕан Ыал нэһиликтэ Нам селота кииннээх Ленский нэһиликтэ дьин ааттаммыта (быйыл 2001 сылга) 60 сыла туолла.

Бу бастагы түгэн. Мантан ыла Ленский нэһиликтин олохтоохторо санаалара көтөҕүллэн өрө күүрүүлээхтик үлэлээбиттэрэ. Сото-ру немецкэй фашистартан төрөөбүт Ийэ дойдутарын көмүскэ-эһингэ Ленский нэһиликтин дьонно сэрригэ уонна тыылга дьоруойдуу, бэйэни харыстаммакка охсуспутта-ра, үлэлээбиттэрэ. Аҕа дойдуну көмүскүүр сэрри кэнниттэн, дойду экономикатын чөлүгэр түһэри са-ҕаланытыгар колхозтары хаһаай-ыстыба өттүнэн бөһөргөтөр сыал-лаах бөдөһсүүгү барар буолбута. Онон сибээстэн К. Маркс аатынан, «Искра», «Кыһыл Дэрзизинэ» дьин колхозтар бөдөһсүйүттэрэ. К. Маркс аатынан колхоз киинэ Аппа-аны бөһүөлэгэ буолбута. Иннэ ыһан Хатын Арыы нэһиликтэр холбоһоро, ол оннугар Граф Биз-рэгэ Нам селотугар холбоһоро та-быгастаах курдук буолбута. Ол иһин 1951 с. муус устар 20 к. сес-сияга Ленский нэһилик сэбиэтэ оройуон сэбиэтин ситэриилээх ко-митетыгар көрдөһүү түһэрибэттэрэ.

Бу көрдөһүүгэ олоһуран үлэһит-тэр депутаттарын Нам оройуону-нааҕы сэбиэтин ситэриилээх коми-тета 1951 с. муус устар ый 1 к. бу боппуройу көрбүтэ. Ол боротоку-ола хайдах суруллубутунан бу баар.

Протокол №19

Исполнительного комитета

Намского районного совета

депутатов трудящихся

1951 г. апрель 21 дии

Слушали: 195 «О перечислении территории колхоза им. К. Маркса из Ленского сельского совета в состав Х.-Арынского сельского совета и территории населенного пункта «Графский берег» из Х.-Арынского сельского совета Намского р-на ЯАССР.

В связи с фактическим объединением трех колхозов им. К. Маркса Ленского сельского совета и колхозов «Искра», и Кр. Деревня Хатын-Арынского сельского совета Намского р-на ЯАССР в один колхоз им. Карла Маркса

Решили:

Просить Президиум ВС ЯАССР:

1. Перечислить территорию к-за им. К. Маркса Ленского с/совета в состав Хатын-Арынского наслежного совета и территорию наслежного пункта «Графский берег» из Хатын-Арынского наслежного совета в состав Ленского сельского совета без изменения прежних наименований этих советов, с центром Ленского сельского совета с. Намцы, а центром Хатын-Арынского наслежного совета населенный пункт «Аппаны».

2. Войти с ходатайством перед Президиумом Верховного Совета РСФСР о перечислении территории колхоза им. К. Маркса Ленского сельского совета в состав Хатын-Арынского наслежного совета и территории наслежного пункта «Графского берега» из Хатын-Арынского наслежного совета в состав Ленского сельского совета. Без изменения прежних наименований этих советов, с центром Ленского сельского совета - с. Намцы, центром Хатын-Арынского наслежного совета населенный пункт «Аппаны».

Председатель исполкома
райсовета: Ильин А.Н.
Секретарь исполкома
райсовета: Захарова А.И.

Дьэ мантан ыла Карл Маркс аатынан колхоз территорията Хатын Арыы нэһиликтэр арахан Ленский сельсоветыттан барбыта. Онон сибээстэн 1951 с. от ыйын 7 күнүгэр Хатын Арыы нэһиликтин сэбиэтин тэрээһин сессията буол-бут, онно 16 депутаттан 13-һа кэл-бит. Сэбиэт председателинэн Винокуров Василий Иванович, суруксу-туан Гаврильева Ирина Семеновна талыллыбыттара. Бу дьиннээх тыа хаһаайыстыбатынан олоһор нэһилик буолбута.

Оттон Нам селота уонна Граф Бизэргин бөһүөлэгэ холбоһоннор Ленский сельскэй сэбиэтэ дьин аат-таммыт. Онон өссө 1950 с. ахсын-ный ый 17 к. быыбарынан талыл-лыбыт 9 депутаттан бастагы тэрэ-эһин сессияга председателинэн Сивцев Егор Иванович, суруксу-туан Василий Дмитриевич Николаевич буолбуттар. Онон Ленский сельскэй сэбиэтэ тыа хаһаайыстыбатын бөдөҥ колхозун салайыттан бос-холоммота.

Дьэ ити курдук Нам селотун былыр дьаһыан олоһор Куһаҕан Ыал нэһиликтэ Ленский сельскэй сэбиэтэ дьин (нэһиликтэ) ааттаммы-та 2001 сылга 60 сыла, оттон Ленс-кэй нэһиликтэ Аппаныттан а.э. К. Маркс аатынан колхозтан арахан сельскэй сэбиэт буолбута 50 сыла туолдулар. Бу бэйэлэрэ тус-туһу-нан үбүлүйдээх бэлиэ түгэннэр бу-оллулар.

Бу сыллар усталарыгар төһөлөөх элбэх хаар ууллан барам-мыта буолуой, төһөлөөх элбэх энин бэйэлээх үтүө дьоммут олоһор, үлэ-лээн ааспыттара буолуой, төһөлөөх элбэх араас оҕо-уруу төрөөн-үөскэ-эн, үөрэнэн-үлэлээн кэлбиттэрэ бу-олуой, төһөлөөх элбэх араас тэри-лэ тэриллэн, ньиргийэн олоһубута-үлэлээбитэ буолуой, кинилэр күүстэринэн төһөлөөх элбэх дыэ-уот, араас тэрилтэ, оҕо садтара, ос-куоалар, араас культурнай туту-улар тутулан кэлбиттэрэ буолуой?!

Бу сыллар усталарыгар сөлүбүт экономикай, культурнай, соци-альной олоһо араас түһүмэх кэмнэ-рэг общественнай-политическай олох хайыската уларыдаһын аайы кини кийэлтэ эмиз уларыдан испитэ чаччы!

Онон бу товростоох кэми мүлчү туппакка ааспыт олоһу, үлэни-хам-наһыгыртан, кэнээски XXI үйгэ бу икки нэһилик Ленский уонна Хатын Арыы олохтоохторо туох эмэ түмүк уонна инникигэ кэскил торумнуур, көлүөнэлэр бэрэстэби-итэллэрин түмэн дириг ис хоһоон-ноох кэпсэтиллээх мероприятиела-ры ыһталлара буоллар. Кыратык хойугааһын баар да, билигин да бирэмэ элбэх. Онуоха бастатан ту-ран «Куонда Кириэһэ - Нам селота» дьин кинигэ бачээттэниитин түргэттэр буоллар!

Т.И. ЗАМАТИН,
кравед-историк, РФ
үтүөлээх экономика, СР НХ
үтүөлээх үлэһитэ, Нам улуһун
Ытык киһитэ